

digresiuni

Irina PETRAȘ

Prostia omenească

Devierea abia sensibilă a omului gospodar înspre inutil, adică perfecționarea sa în sens cultural, e o constantă a operei lui Creangă în întregul ei.

Binecunoscuta *Poveste (Prostia omenească)* aduce în prim plan niște eroi care sînt înainte de toate oameni de acțiune. Fac și, eventual, vorbesc în enunțuri paremiologice, dar nu au răgaz să gândească. „Întru una din zile” se întâmplă o deviere. Omul pleacă după trebi, „ca fiecare om”, comentează Creangă. Nevasta, și ea cu „trebile” îngrijirii copilului. Dar copilul adoarme și ea „stătu puțin pe gânduri”. Este un moment de ieșire din ritm, de oprire în loc pentru a privi lumea. Ceea ce se întâmplă în continuare e urmarea *invenției epice* născute în clipa de gând, nu de faptă („ceea ce poate fi gândit este, cu siguranță, o ficțiune”, credea Nietzsche). Nevasta *imaginează* un scenariu posibil, o „întâmplare neîntâmpnată”, face ficțiune, este vizionară, privește în jurul ei prospectiv.

Bărbatul cel coplesit de trebi nu vede decât prostia – neîntâmplarea nu intră în viziunea sa economică asupra lumii. Pleacă în lume să găsească fenomene asemănătoare pentru a putea deschide o *serie*, o nouă rubrică în zestrea sa de experiențe. Finalul este totuna cu convertirea bărbatului la ficțiune. Descoperă verosimilitatea scenariului imaginat de nevastă, preferabil prostiilor reale pe care le întâlnește în drum. Cu alte cuvinte, el întreprinde un *drum de inițiere în ficțiune*. Învăță să distingă între neverosimilitatea realului și verosimilitatea artei, să prețuiască „inutilul”. Drumul de inițiere a omului întru ficțiune traversează un număr de abdicări de la normele omului gospodar. Tot ce se întâmplă e absurd din punctul de vedere al omului care cunoaște uneltele și întrebuințarea lor, această știință validând calitatea sa de om. Întâmplarea ficționată de nevastă este posibilă, dar ea ține de hazard și atât, de probabilitate, nu de pricepere. Nonconcordanța e grăitoare. Leacul

este alopatic, nu e din același registru cu boala, nu e același gen de „prostie”. Faptele nu sînt comparabile la modul logic. Vindecarea e „ciudată”. Omul învață să creadă în *aberația ficțiunii*, care conține un adevăr latent, prin confruntarea cu aberațiile realului, mai flagrante și, chiar, mai puțin probabile. Distanța este de la autentic la verosimil, de la viață la artă.

Povestea s-a bucurat de interpretări ingenioase. Adrian Mihalache (*Riscul declinului*) crede că toate probele de prostie arată *exagerări* ale unei calități umane firești, Ion Creangă necăzând în absurdul exemplor din Frații Grimm, de pildă. Astfel, cele două femei au o gândire probabilistă, ele știu că, dacă există o cât de mică șansă ca răul să se întâmple, el se întâmplă sigur (*Legea lui Murphy*) – e vorba aici, așadar, de *excesul gândirii analitice*. Fiabilitatea cere performanță și comportare previzibilă. La omul care verifică ipoteza transportării luminii, ca element material, cu obrocul – e *exces/exacerbare a spiritului științific*. Cel cu carul aplică o *viziune holistică*, are o concepție pur teoretică despre carul construit de el și devenit întreg indestructibil. Omul cu nucile împlinește un ritual de *Sisif fericit*. Cel cu vaca se află în ipostaza empatică a unui Sf. Francisc, „ideea de unitate a viului este trăită în acest episod cu o ingenuitate pe care doar exagerarea o face să semene cu prostia.” În cele din urmă, bărbatul se întoarce acasă ca „un Faust dezabuzat. A cunoscut infantilismul exagerării spiritului științific, ridicolul filosofiei și adân-

ca prostie a înclinațiilor mistice.” Prostia de acasă i se pare, acum, suportabilă. „Prostia este o dimensiune a existenței umane, inseparabilă de inteligență, și nu o simplă carență a capacității de a gândi.”

Să ne amintim, într-o paranteză, și că, la Erasmus, *Nebunia/Prostia se laudă*, acesta e sensul exact al titlului și aceasta perspectiva – Prostia se laudă cu victimele sale în rândul oamenilor, e o *autoritate*, are personalitate și spirit critic. E într-adevăr, „dimensiune a existenței umane”.

Interpretarea (încântătoare, savuroasă) a probelor ca *exagerări* în care indivizii vizitați de erou *cred* nestrămutat nu contrazice nici ideea de *ficțiune* în accepțiunea pe care o dă Vaihinger termenului, aceea de „minciună” necesară pentru a conferi coerență și iluzia stăpânirii asupra unui cosmos rebel și haotic. Eroii oscilează între ficțiune și ipoteză științifică, ambele excesive, scăpate din frâu și mereu pe muchie de cuțit, de unde și marea deschidere a textului lui Creangă.

Atrăgător și comentariul lui Adrian Mihalache la *Povestea unui om leneș*: „Elogiul lenei, culminând cu faimoasa replică *muietii-s posmagii?*, sugerează efectul împingerii la extrem a unei atitudini consecvent contemplative în fața vieții.” Lenea e și ea o virtute în exces, „este starea în care ne refugiem speriați de timpul implacabil măsurat (acela care *fugit irreparabile*), este negarea însăși a devenirii în durată pură a plictisului.”

Îmi plăceau hulubii. Tuța (așa i-am spus tatălui meu totdeauna) construia porumbare – le amenajă acestor păsări de casă și de cer loc de trai și puire sub streșină, plasând patrulete de scândură, ici-colo cu deschideri/intrări. Creșteam și admiram hulubii „de-a roata”, furtunatici, după ce se întorceau din înălțimile luminii, iar, seara, gâbjeam câte pe vreunul, cel mai nebunatic-furtunatic, cercetându-i penetulant evantai al cozii, să vadă câte zgârieturi de gheare are el, pentru că, atunci când se dă îndărăt peste cap, rostogolindu-și tumele în tăriile văzduhului, hulubii își trec ghearele prin penet, „rânindu-l”, însemnându-l. Astăzi, o retro-analogie mă întoarce spre acele timpuri cu o pilduire din Platon care, în dialogul *Theaitetos*, reprezintă structurarea cunoștințelor, pe care – spune Socrate, protagonistul – le adunăm cu vârsta, cu anii, ca pe păsările câmpului, cerului, curților într-un unic și metaforic porumbar, în care unele păsări vor trăi în stoluri, deoparte, altele – adunate împreună în colonii nu prea mari de cuibăriri, celelalte – singuratece, zburând printre surate, pe unde și cum se nimerește. Din raționamentele socratiene/platoniene reiese, prin analogie, că acel columbar ar fi anume sufletul în care, atâta vreme cât suntem copii, ar fi gol, „iar în locul păsărilor să ne imaginăm cunoașteri; cunoașterea pe care cineva o posedă, o închide în colivie și vom afir-

din Basarabia

Leo BUTNARU

Păsări de câmp
(porumbei și altceva)

ma că a fost învățat sau găsit obiectul însuși a cărui cunoaștere este și că aceasta înseamnă a cunoaște”, precum se spune în celebra ediție a operelor lui Platon, îngrijită de Noica și Creția. Astfel, printr-o continuare de etajare a analogiilor, ar reieși că aceste note, mărturisiri, tentative de memorii cât mai fidele, însă nedelimitate de literatură, stil, metaforă, mod de a regiza beletristic etc., – deci, aceste file ar reprezenta cumva oglindirea modului de a se popula columbarul sufletului meu, al conștiinței mele, vârstei, destinului meu cu acele „păsări de câmp (porumbei sau alteceva)” ale cunoștințelor și experiențelor de viață, întru devenire și modelare de persoană sau, poate că, chiar personalitate. Și tot sugestiv-frumos se spune în acel dialog dintre Socrate și Theaitetos că acele cunoștințe-păsări pe care copilul-om „și le-a pus într-o colivie care îi aparține – să le ia și să le aibă oricând vrea, vânând-o oricând pe cea care ar vrea-o” presupun că are o legătură, prin –

iarăși! – analogie („etajul”-subtextul-„sustextul”(!) patru, cinci? al câtelea ar fi?...) și cu actul scrisului-mărturisitului ce se întâmplă chiar acum, instantaneu, *ad hoc*, în conștiința mea, sub ochii mei, în vârful degetelor mele, pe ecranul acestuia, pentru că mai spune Socrate despre acele păsări (cunoștințe) că omul, după ce le „vânează” pe cele pe care și le dorește, mai apoi le volnicește, le dă drumul, fiind „liber să facă acest lucru ori de câte ori ar găsi de cuviință”. Anume astfel se întâmplă actul scrisului, mărturisitului, re-amintitului – prin eliberarea păsărilor care, în copilărie, în *școlăria* primară și-au populat porumbarul sufletului. Bineînțeles, printre acel „vânat (de) păsări de câmp (porumbei sau alteceva)” era, firește, și pupăza lui Nică a Petrei; pupăza gâbjită în scorbura din tei și adusă în podul casei de unde, mai apoi, văzându-se (văzând-o noi) din nou liberă, se cuibărise în porumbarele sufletelor noastre de copil, venind din porumbarul de aur

al scrisului crengian, din fermecătoarele „Amintiri din copilărie”. Ba chiar am impresia că, în virtutea analogiilor de neevitat (!), Ion Creangă chiar ar fi fost asemuit unui Socrate (nu, nu cu – doar – unul al românilor! – ci al tuturor, cum e și înțeleptul grec al antichității și perpetuei contemporaneități ale lumii, la care nu rezist a reveni, spre a mai cita: „Întorcându-ne, așadar, la vânatoarea și posesia porumbeilor (pupăzelor! – *l.b.*), vom spune că era o vânatoare dublă: una, cea dintâi, mai înainte de posesie, iar cealaltă, făcută de cel care posedă (și... povestește – *n.m.*), pentru a prinde și a avea în mâini ceea ce posedă demult. Tot așa și cunoș-

tințele pe care le avea de multă vreme, învățându-le, le și cunoaște, rămân de învățat din nou, chiar și acestea, prinzând și stăpânind fiecare cunoștință – pe care o posedă de multă vreme, sigur, dar nu îi era la îndemână reflecției sale”. Astfel că memoria mea a redeschis acea vânatoare dublă, în speranța de a (re)prinde cât mai mulți din porumbeii și pupezele odinioarelor de foarte demult (tumult) ale adâncii mele copilărie. E o „vânatoare” de detalii ce ți se dezvăluie surprinzător! Surprinzător, pentru că, de nu ți se revelau acum, nici nu ai mai fi bănuț că ți-au aparținut cândva, că tu le-ai aparținut, că îți vizează anume destinul tău de copil întru devenire de om sadă. Da, sunt anume acele păsări-cunoștințe-detalii, cuvinte (aripate!) – „unele în stoluri, deoparte de celelalte, altele adunate câteva, iar altele, singuratece, care zboară printre toate, pe unde se numerește” – în leitul proces de revelare și scriere a acestor pagini-păsări; „păsări de câmp (porumbei și alteceva)”, precum zicea Socrate.

Radio România Cultural

Bacău 108.1 fm

Și tu ca și mine cauți timpul prezent al culturii!

Află acum ce se poartă în materie de cultură, la ce filme și spectacole e bine să fii văzut, ce cărți sunt la modă!

Ascultă **Timpul prezent**

cu Elena Vlădăreanu

de luni până vineri de la ora 11 și 30 de minute

